

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Dějiny české literatury a teorie literatury

Pavel Kořínek

Serialita v české a slovenské komiksově naraci

Žánry – modely – světy

Seriality in Czech and Slovak Comics Narration

Genres – Models – Worlds

Teze disertační práce

vedoucí práce – prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.

2015

Záměrem disertační práce „Serialita v české a slovenské komiksové naraci: Žánry – modely – světy“ bylo na základě historického, přehledově statistického i ve vzorcích interpretačního zkoumání československé obrázkovoseriálové tradice 20. století navrhnout soubor možných analytických nástrojů a tyto pak ve vztahu k jednotlivým výrazným domácím komiksovým seriálovým formátům, žánrům či dílům podrobit první praktické materiálové zkoušce. Serialita, jež coby interdisciplinární a transmediální fenomén zejména v popkulturní produkci posledních několika desetiletí neustále získává na důležitosti, je zde přitom paralelně nahlížena jako předmět i prostředek zkoumání: práce tak ve svých ambicích aspiruje na historickou i teoretickou dosažnost. Komplexita seriálové problematiky si spolu s dosud nedostatečně rozvinutým metodologickým aparátem rodících se *seriality studies* vymínila i poměrně extenzivní ukotvení v různě zacílených teoretických a interpretačních rámcích leckdy i poměrně vzdálených disciplín a specializací (comics studies, transmediální naratologie, studia paratextů). Co do vymezení zkoumaného materiálového korpusu práce následuje nedávno publikované *Dějiny československého komiksu 20. století* (Akropolis, 2014) a využívá i pomocná statistická data shromážděná v přípravných fázích uvedeného projektu.

První kapitola pojmenovává předmět zkoumání, reflektuje dosavadní stav poznání zákonitostí seriálové (komiksové) narace i domácího obrázkového seriálu a v detailu argumentuje zvolený interpretační a analytický přístup. V druhé kapitole jsou vyloženy a na globálním kontextu komparovány publikační (produkčně-prezentační) rysy komiksové seriality, třetí oddíl je poté věnován syntetickému „přečtení“ československých komiksových dějin prizmatem představeného zacílení k serialitu zásadně ovlivňujícím faktorům formátu, periodicity či epizodického/segmentálního rozsahu. Následující trojice kapitol poté v návaznosti na provedenou kvantifikaci československého seriálu ohledává jednotlivé výrazné formáty, žánry a modely domácí komiksové tvorby, skrze kteréžto historicko-interpretací vhlady poté navrhuje možné zobecňující přístupy a analytické nástroje (koncept sdílených seriálových světů, studium seriálových paratextů).

Uspořádání přítomných tezí v základních obrysech následuje rozčlenění práce do jednotlivých kapitol. Jestliže je to při uvážení povahy dané kapitoly možné, jsou přitom shrnovány jak závěry a nálezy povahy historicko-interpretací, tak navrhované a projektované nástroje pro případné další seriálocentrické analýzy komiksového materiálu.

1 Seriálově bydlí komiks

Úvodem

Vstupní kapitola disertační práce argumentuje nezbytnost detailnějšího zkoumání seriálovosti coby pro komiksovou narativní formu klíčového, z hlediska ustavování a konceptualizace předmětné kategorie až definičního předpokladu. V diskuzi s komiksologickými pracemi a definicemi Roberta C. Harveyho (1979, 1994), Scotta McClouda (2008), Neila Cohna (2003, 2013) a Jasona Dittmera (2014) jsou rozlišeny pojmy *sekvenciality* (tedy juxtaponované návaznosti jednotlivých obrazových polí/panelů) a *seriality* (vazby propojující jednotlivé segmenty/epizody do sdílené seriálové struktury) a je konstatována jejich různá míra závaznosti: zatímco neseriálové práce sekvenciální povahy budou – v závislosti na dataci posuzovaných děl – více méně bezproblémově vřazovány do komiksového kontextu (takto např. jednorázové obrázkové seriály či moderní kreslené romány), u seriálových prací nesequenčních bude – s výjimkou krátce rozebraných monopanelových seriálových stripů – převažovat čtení nekomiksové.

V návaznosti na takto vymezenou komiksovou serialitu jsou potom konfrontovány vlivné obecně-seriálové typologie Umberta Eca (2004, 2005, 2006, 2015) a Omara Calabreseho (1992): jejich přísně metodologická, generalizující systematickosti a (v případě druhého jmenovaného) jinomediální ukotvenost se však při vztažení na konkrétní komiksový materiál jeví být překážkou pro vytyčený dynamický, ke konkrétní interpretaci a následnému zobecnění zacílený popis místní seriálové tradice. Obdobně je jako ne zcela dostačující zavržena i přísně dichotomická dvojice *série* × *seriál*, přičemž je konstatována – a na příkladu *Rychlých šípů* doložena – paralelní koexistence dvou příslušných typů serialit (*epizodické* a *pokračující*) v rámci jedné seriálové struktury. V závěru kapitoly je pak pro potřeby předložené práce seriálová struktura popsána jako koncept podmíněný autorskou či producentickou intencí a coby jeho ustavující vlastnost je vyžádána sdíleněsvětová jednota. Volnějšími modely seriálovosti realizované struktury a vazby textů (parodické, zastřešující antologické) tak zůstávají vně dalšího sledování.

2 Právo a pořádek

Produkčně-prezentační a autorskoprávní kontexty komiksově seriality

Serialita coby komplexní jev formativně vstupuje do komunikace daného kulturního obsahu, když ovlivňuje veškeré její účastníky, prostředky i podmínky. Druhá kapitola disertační práce

je věnována souvislostem a vlivům prezentačních a produkčních parametrů na proměňující se podobu komiksových seriálových struktur. Historizující exkurz do vývoje amerických komiksových formátů (*comic strip, comic book, trade paperback/graphic novel*) na příkladech dokladuje provázanost (např. žánrového) rozvoje seriálových obsahů s možnostmi a materiálními omezeními komiksových publikačních platforem a poukazuje i na inherentní souvislost publikačních charakteristik s typem seriality. V návaznosti na závěry Pascala Lefèvra (2000) jsou poté pro jednotlivé dominantní komiksové tradice (USA, Francie, Japonsko) posouzeny obvyklé soubory vlastností převažujících typů seriálových realizací a specifika jejich segmentálního tvaru a publikačních zvyklostí (zejména pak rozsah a periodičita). Československá obrázkovoseriálová praxe 20. století se při tomto srovnání vyjevuje jako specifická (a částečně limitovaná) svou formátovou/periodicitní omezeností: na rozdíl od západních (ale např. i asijských) scén nedisponovala ta domácí v průběhu minulého století rozsáhlejší, minimálně několikastránkovým, ale přitom v pravidelné periodicitě zprostředkovaným publikačním formátem. Vzhledem k tomu, že minimálně u spíše automatizovaně pojímaných žánrových seriálů lze (jak doložil historizující vhléd do vývoje amerického komiksu) konstatovat souvislosti mezi segmentálním tvarem a rozsahem na straně jedné, a komplexitou (světovou, událostní, příběhovou) a dominující serialitou (epizodická – kombinovaná – pokračující) zprostředkované seriálové struktury na straně druhé, budou československé seriálové struktury co do „rozměrů“ svých sdílených světů spíše skrovnější a výrazněji epizodické. Tato charakteristika je pak dále umocněna i na první pohled vzdálenějšími, do způsobů nakládání se seriálovými texty však zásadně promlouvajícími souvislostmi autorskoprávními. Zatímco americkou a japonskou komiksově-seriálovou tradici pomáhala formovat právní norma, ve které lze konkrétní kulturní obsah autorskoprávně přisoudit ke správě (a dalšímu rozšiřování) korporaci (nakladatelství, produkční společnosti) – *komiksový seriál jako kolektivní, produkčně rozvíjené dílo* –, pro kontinentální kontext byla a je zvykově i legislativně více rozhodující představa *komiksového seriálu jako přísně autorského konceptu*.

3 Světy československého obrázkového seriálu 1900–2000

Vývojová chronologie a statistika místních seriálových forem

Syntetizující přehled domácího komiksu, jenž je předmětem třetí kapitoly, v základních obrysech a tendencích zaznamenává genezi a transformaci českých a slovenských obrázkovoseriálových formátů napříč 20. stoletím. Dokladovaná faktická neexistence

rozsáhlejších, čistě komiksových prezentačních platform (sešitů, knih, souborových reprintů) se podepsala v dominantně seriálové charakteristice místní komiksově tradice: komiks byl po většinu minulého století především typem pravidelně zařazovaného novinového či časopiseckého obsahu (svého druhu rubrikou) a jako takovému mu zpravidla byl přidělován jen omezený (nejčastěji maximálně stránkový) prostor. V návaznosti na předcházející popis produkčně-prezentačních parametrů jsou přitom sledovány vazby mezi velikostí prostoru vyhrazeného domovským periodikem komiksovému seriálu (resp. jeho periodicitou) a základní charakteristikou seriálové struktury. Do tvaru domácí seriálové tradice se zejména v některých obdobích výrazně podepisovaly i závěry kritického a ideologického hodnocení komiksově výrazové formy jako takové, což se odráželo např. v omezování epizodických/segmentálních stránkových dotací a celkového rozsahu obrázkových seriálů či v negativním postoji k publikaci výhradně či převážně komiksových periodik. Zatímco ve 20.–40. letech československý obrázkový seriál relativně svobodně experimentoval s formáty i žánry, po roce 1948 byl zprvu zcela potlačen, aby mu poté byl vyčleněn jen velmi omezený a kontrolovaný realizační prostor. Normalizační dohled nad komiksem umožnil koexistenci vícera seriálů a ustavil i osamocenou neperiodicky „časopiseckou“ publikační platformu (*Knihovnička Čtyřlístek*), nadále však pečlivě kontroloval věkovou dedikaci, žánrový charakter i stránkové dotace publikovaných sérií. Pro bezprostředně polistopadový vývoj je pak charakteristická žánrová i formátová exploze, jež však svojí chaotičností a intenzitou přecenila možnosti domácího trhu s periodickými i neperiodickými publikacemi.

Předvedené seriálocentrické přečtení historie místního obrázkového seriálu je poté s využitím dat z *Dějiny československého komiksu 20. století* převedeno do přehledové tabulky nejrozsáhlejších seriálových struktur domácího komiksu, ve které jsou kromě údajů kvantitativních (počet epizod, aproximovaný panelový rozsah struktury) zaznamenávány i informace o formátu, periodicitě, žánru či např. dominujícím typu seriality. Takto získaný korpus 51 nejrozsáhlejších seriálových struktur československého komiksu poskytuje výchozí typové rozčlenění pro následující, k jednotlivým nejvýraznějším publikačním formátům, žánrům či příběhovým/seriálovým modelům zaměřené exkurzy.

4 Mezi nejmenším rozsahem a největší frekvencí

Komiksový strip jako minimum seriálové struktury

Výkladově-interpretací část kapitoly sleduje publikační peripetie a žánrové diferenciaci comic stripových seriálů vydávaných (zejména) v československých denících a týdenících při

pracovním typovém rozčlenění domácího seriálu je přitom vycházeno z návrhu Pierra Fresnault-Deruelleho (1976), jenž je však přizpůsoben specifickému místnímu kontextu. Jak se vyjevuje, československý komiksový strip se coby publikačně-prezentační formát od podoby ve světě obvyklé odlišuje především dvěma vlastnostmi: a) výrazným upřednostněním týdenní či delší periodicity (oproti např. v angloamerickém prostoru historicky převažujícímu frekvenci každodenní); b) co do kvantity/poměru výraznější tradicí stripu dedikovaného dětskému čtenářstvu.

Ke konstituci adekvátních analytických a interpretačních nástrojů zacílené oddíly následující poté strip s jeho minimálním pravidelným rozsahem (někdy jen tři či čtyř panelových polí) podrobují posouzení co do paratextového ošetření (paratexty coby signály seriality, v návaznosti na Genetta /1997/ a v diskusi s Baetensem a Lefévrem /2014/) a sdíleněsvětové platnosti. Pojem sdíleného světa, jenž je zde teoreticky rozvinut v návaznosti na naratologické práce Davida Hermana (obecný koncept storyworldu, 2002 a 2009) a Marie-Laure Ryanové (transmediální storyworldy, 2014), je vztažen na příklady z domácí stripové tradice, kterážto aplikace ověřuje elementární využitelnost tohoto popisného modelu s jeho šesticí ustavujících komponent (existenty – prostředí – fyzikální zákony – sociální pravidla a hodnoty – události – mentální události). Sdílený svět, tedy svět, který je – řečeno s Ryanovou – „na místě už v okamžiku, kdy do něj recipient svými prvními krůčky znovu a znovu vstupuje“ (Ryan – Thon 2014: 1), je přitom čten jako základní scelující činitel seriálových struktur. Jak dokladuje drobná interpretační sonda, již je kapitola zakončena, při uvážení minimálního segmentového rozsahu epizodických cyklů stripových nabývá pro mentální konstituci komiksově seriálové struktury na důležitosti především parametr konkretizovaných, jménem a více méně závaznou charakteristikou vybavených existentů.

5 Čtyři nohy dobré, dvě nohy lepší

Příběhy o veselých zvířátkách v prostoru mezi všednodenností a epikou

V československém obrázkovém seriálu napříč celým 20. stoletím výjimečně produktivní žánrová kategorie příběhů *o veselých zvířátkách* – tzv. funny animals comics – (z 51 nejrozsáhlejších seriálů přináleží do tohoto typu 16 struktur) je historickým exkurzem sledována až ke karikaturně-ilustračním počátkům v 19. století. V pracovní typologii těchto seriálů, konstituované vztažením sdíleněsvětových komponent existentů a fyzikálních zákonů na představený přehled lokální tradice a konzultované s obecnou žánrovou definicí Leonarda Rifase (2012), jsou potom navrženy tři subkategorie: 1) dominantně jednopostavové světy;

2) duální a triadické konfigurace (souřadící a podřadící) a 3) hromadné modely (ansámbl a kolektiv), a následně je tato klasifikace využita při deskripci produktivních dějových schémat a modalit seriálových struktur sledovaného žánru (slapstick – drama – všednodennost).

Výrazným specifikem českého funny animals komiksu jsou kolektivní epizodické struktury s dominujícím všednodennostním schématem. Na příkladu dvou nejvýraznějších a nejrozsáhlejších takto formulovaných sdílených světů (*Kocour Vavřinec* a *Čtyřlístek*) je potom navrhovaný koncept sdíleného světa dále rozvíjen, když jsou ohledávány sdíleněsvětové statické (ustálení, závaznost) a dynamické (rozkolísání, přisycení) charakteristiky. Co do povahy sdíleného světa je tedy tento pojímán jako fluidní: současně tendující k stabilitě (stereotyp a repetice) i ozvláštnění (přisycení). Materiálově hojně doložené zdánlivě paradoxní situace, ve kterých je „začátek“ seriálové struktury současně pro tuto formativní, a zároveň se od podoby později obvyklé výrazněji odlišuje, zakládají k diferencii *ustavování* × *ustalování* sdíleného světa. Závěr kapitoly je pak věnován nástinu některých v domácím komiksu o „veselých zvířátkách“ se realizujících dynamizačních tendencí: 1) sdíleněsvětovému přisycování (uvádění nových sdílených existentů či prostředí), 2) změně poměru serialit (např. příklon k serialitě pokračující) a 3) strategiím participativním.

6 Pravidelná dávka dobrodružství

Klubácké seriály, napínavé obrázkové romány a potřeba vystoupit ze stereotypu

Poslední z přehledově-analytických kapitol je věnována dramatickým seriálovým strukturám s vyšším zastoupením seriality pokračující: tzv. seriálům „klubáckým“ (*Rychlé šípy*) a dobrodružným (*Pod paprsky Zářícího*). Epičtější dějová schémata byla v československém obrázkovém seriálu dlouho kritizována coby nevhodná a násilně do místní kultury importovaná, a – jak je na příkladech doloženo – tento kontinuální autoritní odpor se promítl i do distribuce a podoby takto pojímaných cyklů. S využitím představené difference *otevřený* × *uzavřený* seriál (kterážto difference je tu vyložena pojetím Roberta C. Allena /1995/, založeným na analýze televizní seriality) jsou pak výrazné rozsáhlé seriálové struktury těchto žánrových typů podrobeny zkoumání co do vlastností jejich sdílených světů. Na tomto základě je pak k domácím seriálovým strukturám vztažen a co do interpretační využitelnosti posouzen pro angloamerická studia seriality klíčový pojem *continuity* a s ním související téma možného „vykročení ze stereotypu“ (jež je konceptuálně odvozeno od Doleželova /2014/ čtení „realistního“ světa). Drobná případová studie stavějící na bezprostředně před-

zákazových proměnách seriálu *Rychlé šípy* poté dokladuje analytickou využitelnost posuzování typického a výjimečného epizodického tvaru.

Při zkoumání uzavřených (pokračujících, těsně navázaných) seriálových struktur dobrodružných jsou pak v konzultaci s Doleželovým (2003) modelem postmoderních přepisů konstatovány odlišné podoby seriálových navazování u takto utvářených cyklů. U seriálových struktur s větším zastoupením seriality pokračující nabývá na důležitosti závazný pořad příjmu seriálové struktury, z kteréhožto důvodu bývají takto realizované cykly opatřovány rekapitulujícími a navazujícími paratexty. Jak dokladuje srovnání na příkladech, s obdobným paratextovým ošetřením se přitom lze potkávat i u cyklů plně epizodických, u nichž však tyto nabývají jiné podoby a jsou motivovány odlišným záměrem.

7 Pokračování příště

Závěrem

V gestu uzavírání kruhu se závěrečná kapitola navrácí k úvodem tematizované, aktuálně progresivní a produktivní kategorii *kresleného románu*, jež je poté skrze své výrazné domácí zástupce představena jako vhodný prostor pro budoucí seriálocentrické bádání. Způsoby, jimiž se serialita promítá do těchto na pohled často spíše uzavřených, jednorázových projektů, se od otevřeně (i když mnohdy limitovaně) seriálového pojetí 20. století v lecčems odlišují, lečacos jiného jim však zůstává společné. Jak dokladují případy komiksových makrosvětů Petra Kopla či Vojtěcha Maška a Džiana Babana, otázky po sdíleněsvětovém nastavení, jeho závaznosti či způsobech jejich transmediálních přepisů budou nacházet své opodstatnění i v nové, někdy až deklarativně „odseriálované“ komiksové produkci.

Citovaná a užitá odborná literatura

Adcock, John

2009 „Charles W. Kahles (1878–1931)“. *Yesterday's Papers* [elektronický zdroj], dostupné na <http://john-adcock.blogspot.cz/2009/12/charles-w-kahles-1878-1931.html> [citováno 21. 8. 2012]

Allen, Rob – van der Berg, Thijs (eds.)

2014 *Serialization in Popular Culture*. Routledge, New York – London

Allen, Robert C.

1995 *To Be Continued... Soap operas around the world*. Routledge, London – New York

Andrae, Thomas

2011 „Of Mouse & Man. Floyd Gottfredson and the Mickey Mouse Continuities“. In: Floyd Gottfredson, *Walt Disney's Mickey Mouse vol. 1 – Race to Death Valley*, Fantagraphics Books, Seattle, s. 10–15

Ang, Ien

1985 *Watching Dallas. Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. Routledge, London – New York

Baetens, Jan

2010 „Strip, série, séquence“. *Translantica* 10, č. 1 [elektronický zdroj], dostupné na <http://transatlantica.revues.org/4921> [citováno 20. 9. 2014]

Baetens, Jan – Frey, Hugo

2015 *The Graphic Novel. An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge – New York

Baetens, Jan – Lefèvre, Pascal

2014 [1993] „The Work and its Surround“. In: Ann Miller – Bart Beaty (eds.), *The French Comics Theory Reader*. Přeložili Ann Miller a Bart Beaty. Leuven University Press, Leuven, s. 191–202

Barrier, Michael

2015 *Funnybooks. The Improbable Glories of the Best American Comic Books*. University of California Press, Oakland

Beaty, Bart

2014 „Modernism in Riverdale. Reading the Self-Evident Text Ambiguously“. *Jeunesse – Young People, Texts, Cultures* 6, č. 2, s. 104–115

2015 *Twelve-Cent Archie*. Rutgers University Press, New Brunswick – New Jersey – London

Brožová, Věra

2011 *Karafiátovi Broučci v české kultuře*. Arsaci, Praha

Calabrese, Omar

1992 [1987] *Neo-Baroque: A Sign of the Times*. Přeložil Charles Lambert. Princeton University Press, New Jersey

Clair, René – Tichý, Jaroslav

1967 *Comics*. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha

Cohn, Neil

2003 *Early Writings on Visual Language*. Emaki Productions, [místo vydání neuvedeno]

2013 *The Visual Language of Comics. Introduction to the Structure and Cognition of Sequential Images*. Bloomsbury Academic, London – New York

Coogan, Peter

2006 *Superhero: The Secret Origin of a Genre*. MonkeyBrain Books, Austin

Činátl, Kamil

2008 „Major Zeman a Strážci – komiks a ideologie“. *Host* 24, č. 8 (příloha *Host do školy* č. 3), s. 3–7

- Denson, Shane
2011 „»To be continued...« Seriality and Serialization in Interdisciplinary Perspective“. *Journal of Literary Theory online* [elektronický zdroj], dostupné na <http://www.jltonline.de/index.php/conferences/article/view/346/1004> [citováno 19. 1. 2015]
- Diesing, Helena
2011 *Český komiks 01. poloviny 20. století*. Verzone, Praha
- Dittmar, Jakob F.
2008 *Comic-Analyse*. UVK Verlagsgesellschaft, Konstanz
- Dittmer, Jason
2014 „Serialization and Displacement in Graphic Narrative“. In: Rob Allen – Thijs van den Berg (eds.), *Serialization in Popular Culture*, Routledge, New York – London, s. 125–140
- Doležel, Lubomír
2003 *Heterocosmica. Fikce a možné světy*. Nakladatelství Karolinum, Praha
2014 *Heterocosmica II. Fikční světy postmoderní české prózy*. Nakladatelství Karolinum, Praha
- Dominik, Šimon
2011 „Scénování příběhů v televizních seriálech Jaroslava Dietla. Antický model jako výrazový prostředek populárních obsahů televizního média“. In: Milena Vojtková (ed.), *Podoby a funkce příběhu. Pokus o interdisciplinární debatu*, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha, s. 183–189 [elektronický zdroj], dostupné na <http://www.ucl.cas.cz/slk/data/2010/sbornik/24.pdf> [citováno 10. 10. 2014]
- Dorfman, Ariel – Mattelart, Armand
1991 [1971] *How to Read Donald Duck. Imperialist Ideology in the Disney Comic*. I. G. Editions, New York
- Dricot, Lionel
2013 „Tintin and the Copyright Sharks“. *Falkvinge & Co. on Infopolicy* [elektronický zdroj], dostupné na <http://falkvinge.net/2013/10/24/tintin-and-the-copyright-sharks/> [citováno 10. 10. 2014]
- Duncan, Randy – Smith, Matthew J.
2009 *The Power of Comics. History, Form & Culture*. Continuum, New York – London
- Eco, Umberto
2004 [1990] „Jak interpretovat seriály“. In: týž, *Meze interpretace*, přeložil Ladislav Nagy, Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 93–111
2005 [1985] „Innovation & repetition: between modern & postmodern aesthetics“. *Daedalus* 134, č. 4, s. 191–207
2006 [1964] *Skeptikové a těšitelé*. Přeložil Zdeněk Frýbort. Argo, Praha
2015 [1962] *Otevřené dílo. Forma a neurčenost v současných poetikách*. Přeložila Zora Obstová. Argo, Praha
- Eisner, Will
1985 *Comics and Sequential Art*. Poorhouse Press, Tamarac
- Flanders, Judith
2011 [2006] *Consuming Passions. Leisure and Pleasure in Victorian Britain*. Harper Press, London
- Foret, Martin
2012a „Kluby mladých gentlemanů“. In: Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek (eds.), *Signály z neznáma. Český komiks 1922–2012*, Arbor vitae, Řevnice, s. 98–127
2012b „Nejistá medialita komiksu“. In: Martin Foret – Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek – Michal Jareš (eds.), *Studia komiksu: možnosti a perspektivy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, s. 85–96
2015 „Stáří komiksu a mládí komiksu aneb Jak a kdy se (z)rodil komiks“. In: Pavel Kořínek – Martin Foret – Michal Jareš, *V panelech a bublinách. Kapitoly z teorie komiksu*, Akropolis, Praha [v tisku]
- Fresnault-Deruelle, Pierre
1976 „Du linéaire au tabulaire“. *Communications* 24 (1976), s. 7–23

Gabilliet, Jean Paul

2010 [2005] *Of Comics and Men. A Cultural History of American Comic Books*. Přeložili Bart Beaty a Nick Nguyen. University Press of Mississippi, Jackson

Gardner, Jared

2012 *Projections. Comics and the History of Twenty-First-Century Storytelling*. Stanford University Press, Stanford CA

Gaudreault, André – Marion, Philippe

2004 „Médium se vždycky rodí dvakrát...“. In: Petr Szczepanik (ed.), *Nová filmová historie. Antologie současného myšlení o dějinách kinematografie a audiovizuální kultury*, Národní filmový ústav, Praha, s. 439–451

Genette, Gerard

1997a [1982] *Palimpsests. Literature in the Second Degree*. Přeložili Channa Newmanová a Claude Doubinsky. University of Nebraska Press, Lincoln – London

1997b [1987] *Paratexts. Thresholds of interpretation*. Přeložila Jane E. Lewin. Cambridge University Press, Cambridge – New York – Oakleigh

Gordon, Ian

1998 *Comic Strips and Consumer Culture 1890–1945*. Smithsonian Institution Press, Washington – London

2013 „Comics, Creators, and Copyright. On the Ownership of Serial Narratives by Multiple Authors“. In: Jonathan Gray – Derek Johnson, *A Companion to Media Authorship*, Wiley-Blackwell, Malden – Oxford – Chichester, s. 221–236

Gray, Jonathan

2010 *Show Sold Separately. Promos, Spoilers, and Other Media Paratexts*. New York University Press, New York – London

Gray, Jonathan – Sandvoss, Cornel – Harrington, C. Lee (eds.)

2007 *Fandom. Identities and Communities in a Mediated World*. New York University Press: New York

Gravett, Paul (ed.)

2013 [2011] *1001 komiksů, které musíte přečíst, než zemřete*. Přeložil kolektiv překladatelů. Nakladatelství Plus, Praha

Groensteen, Thierry

1987 (ed.) *Animaux en cases. Une histoire critique de la bande dessinée animalière*. Futuropolis, Paris

2000 „Why are Comics Still in Search of Cultural Legitimization?“. In: Anne Magnussen – Hans-Christian Christiansen (eds.), *Comics & Culture. Analytical and Theoretical Approaches to Comics*, Museum Tusulanum Press – University of Copenhagen, Copenhagen, s. 29–41

2005 [1999] *Stavba komiksu*. Přeložila Barbora Antonová. Host, Brno

Grove, Laurence

2010 *Comics in French. The European Bande Dessinée in Context*. Berghahn Books, New York – Oxford

Hagedorn, Roger

1995 „Doubtless to be continued. A brief history of serial narrative“. In: Robert C. Allen (ed.), *To Be Continued... Soap operas around the world*, Routledge, London – New York, s. 27–48

Harvey, Robert C.

1979 „The Aesthetics of Comic Strip“. *Journal of Popular Culture* 12, č. 4, s. 640–652

1994 *The Art of the Funnies. An Aesthetic History*. University Press of Mississippi, Jackson

Hatfield, Charles

2005 *Alternative Comics. An Emerging Literature*. University Press of Mississippi, Jackson

2012 *Hand of Fire. The Comics Art of Jack Kirby*. University Press of Mississippi, Jackson

Herman, David

2004 [2002] *Story Logic. Problems and Possibilities of Narrative*. University of Nebraska Press, Lincoln – London

2007 (ed.) *The Cambridge Companion to Narrative*. Cambridge University Press, Cambridge

2009 *Basic Elements of Narrative*. Wiley-Blackwell, Malden – Oxford – Chichester

Herman, David – Jahn, Manfred – Ryan, Marie-Laure (eds.)

2005 *The Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. Routledge, London – New York

Hodrová, Daniela

1994 „Postava-definice a postava-hypotéza“. In: Daniela Milotová-Hodrová (ed.), *Proměny subjektu II*, Mlejnek, Pardubice, s. 75–108

Hoppeler, Stephanie – Rippl, Gabriele

2012 „Continuity, Fandom und Serialität in anglo-amerikanischen Comic Books“. In: Frank Kelleter (ed.), *Populäre Serialität: Narration – Evolution – Distinktion. Zum seriellen Erzählen seit dem 19. Jahrhundert*, Transcript Verlag, Bielefeld, s. 367–379

Holešovský, František

1977 *Ilustrace pro děti. Tradice, vztahy, objevy*. Albatros, Praha

Janáček, Pavel

2005 „Beletrie v periodickém tisku. K specifické situaci zveřejnění“. In: Michal Jareš – Pavel Janáček – Petr Šámal (eds.), *Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století*, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha, s. 15–24

Janoušek, Pavel (ed.)

2007 *Dějiny české literatury 1945–1989. I. 1945–1948*. Academia, Praha

Jenkins, Henry

1992 *Textual Poachers. Television Fans & Participatory Culture*. Routledge, New York – London

2006 *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*. New York University Press, New York – London

2007 „Just Men in Capes/Tights“. *Confessions of an Aca-Fan. The Official Weblog of Henry Jenkins*

[elektronický zdroj, autorsky publikovaná studie ve třech dílech], dostupné na:

http://henryjenkins.org/2007/03/just_men_in_capes.html (část 1);

http://henryjenkins.org/2007/03/just_men_in_tights_part_two.html (část 2);

http://henryjenkins.org/2007/03/just_men_in_tights_part_three.html (část 3)

2013 „Archival, Ephemeral, and Residual: The Functions of Early Comics in Art Spiegelman’s In the Shadow of No Towers“. In: Daniel Stein – Jan-Noël Thon (eds.), *From Comic Strips to Graphic Novels. Contributions to the Theory and History of Graphic Narrative*, Walter de Gruyter, Berlin – Boston, s. 301–322

Jenkins, Henry – Ford, Sam – Green, Joshua

2013 *Spreadable Media. Creating Value and Meaning in a Networked Culture*. New York University Press, New York – London

Jones, Gerard

2006 [2004] *Men of Tomorrow. The True Story of the Birth of the Superheroes*. Arrow Books, London

Kelleter, Frank (ed.)

2012 *Populäre Serialität: Narration – Evolution – Distinktion. Zum seriellen Erzählen seit dem 19. Jahrhundert*. Transcript Verlag, Bielefeld

Klock, Geoff

2003 *How to Read Superhero Comics and Why*. Continuum, New York – London

Končelík, Jakub – Večeřa, Pavel – Orság, Petr

2010 *Dějiny českých médií 20. století*. Portál, Praha

Kořínek, Pavel

2008 „Sdílenými světy k seriálovým strukturám. Fikční světy komiksu“. In: Alice Jedličková – Ondřej Sládek (eds.), *Vyprávění v kontextu*, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha, s. 100–118

2012a „V dalším čísle naleznete“. In: Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek (eds.), *Signály z neznáma. Český komiks 1922–2012*, Arbor vitae, Řevnice, s. 12–35

2012b „Smějeme se se zvířátky“. In: Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek (eds.), *Signály z neznáma. Český komiks 1922–2012*, Arbor vitae, Řevnice, s. 68–97

2012c „O Čtyřlístku s láskou. Prolegomena k analýze jednoho seriálu“. In: Martin Foret – Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek – Michal Jareš (eds.), *Studia komiksu: možnosti a perspektivy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, s. 201–213

2013 „K pramenům komiksového pojmosloví. Přínosná tĕkavost definic“. In: Zuzana Vyskočilová (ed.), *Literatura a média. Sborník přednášek pro doktorandský seminář Ústavu bohemistiky Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity – Tomáš Halama, České Budějovice, s. 55–68

2014 „Komiksová menažerie Věry Faltové“. In: Vojtěch Steklač – Věra Faltová, *Dobrodružství Mořských vlků*, Albatros, Praha, s. 218–230

2015 „Jako poslední, žádné textové bubliny“. Komentovaný seriál jako zkrocený komiks“. In: Michael Wögerbauer – Petr Píša – Petr Šámal – Pavel Janáček a kol., *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014* (Svazek II 1938–2014). Academia – Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., Praha [v tisku]

Kořínek, Pavel – Prokůpek, Tomáš

2012 „Prolomit šifru“. In: Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek (eds.), *Signály z neznáma. Český komiks 1922–2012*, Arbor vitae, Řevnice, s. 6–10

Koten, Jiří

2010 „Fictional Worlds and Storyworlds: Forms and Means of Classification“. In: Bohumil Fořt – Alice Jedličková – Jiří Koten – Ondřej Sládek, *Four studies of Narrative*, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha, s. 47–58

Křivánková, Anna

2012 „Manga na počátku 21. století“. In: Martin Foret – Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek – Michal Jareš (eds.), *Studia komiksu: možnosti a perspektivy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, s. 143–158

Kubiček, Tomáš – Hrabal, Jiří – Bílek, Petr A.

2013 *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění*. Dauphin, Praha – Podlesí

Kukkonen, Karin

2013 *Contemporary Comics Storytelling*. University of Nebraska Press, Lincoln – London

Kunzle, David

1973 *The Early Comic Strip: Narrative Strips and Picture Stories in European Broadsheet from c. 1450 to 1825*. University of California Press, Berkeley

Kutulas, Judy

2005 „Who Rules the Roost? Sitcom Family Dynamics from the Cleavers to the Osbournes“. In: Mary M. Dalton – Laura R. Linder (eds.), *The Sitcom Reader. America Viewed and Skewed*, Albany, State University of New York Press, s. 49–59

Ládek, Josef – Pavelka, Robert

2010 *Encyklopedie komiksu v Československu 1945–1989. Díl 1. XYZ*, Praha

2012 *Encyklopedie komiksu v Československu 1945–1989. Díl 2. XYZ*, Praha

Lambert, Josh

2009 „Wait for the Next Pictures“. Intertextuality and Cliffhanger Continuity in Early Cinema and Comic Strips“. *Cinema Journal* 48, č. 2, s. 3–25

Lefèvre, Pascal

2000 „The Importance of Being ‘Published’. A Comparative Study of Different Comics Formats“. In: Anne Magnussen – Hans-Christian Christiansen (eds.), *Comics & Culture. Analytical and Theoretical Approaches to Comics*, Museum Tusulanum Press – University of Copenhagen, Copenhagen, s. 91–106

2014 *Tools for Analysing Graphic Narratives & Case Studies* [elektronický zdroj], dostupné na: <https://sites.google.com/site/analyzingcomics/> [citováno 22. 1. 2015]

Levitz, Paul

2010 *75 Years Of DC Comics: The Art Of Modern Mythmaking*. Taschen, Köln – Berlin – Los Angeles

Liebes, Tamar – Katz, Elihu

1993 *The Export of Meaning. Cross-Cultural Readings of Dallas* (2nd edition). Polity Press, Cambridge

Mag Uidhir, Christy

2012 „Comics and Collective Authorship“. In: Aaron Meskin – Roy T. Cook (eds.), *The Art of Comics. A Philosophical Approach*, Wiley-Blackwell, Malden – Oxford – Chichester, s. 47–67

Mayer, Ruth

2014 *Serial Fu Manchu. The Chinese Supervillain and the Spread of Yellow Peril Ideology*. Temple University Press, Philadelphia

McCloud, Scott

2000 *Reinventing Comics*. Paradox Press, New York

2006 *Making Comics. Storytelling Secrets of Comics, Manga and Graphic Novels*. Harper, New York – London – Toronto – Sydney

2008 [1993] *Jak rozumět komiksu*. Přeložil Richard Podaný. BB/Art, Praha

McQuail, Denis

2002 [1994] Úvod do teorie masové komunikace. Přeložili Jan Jiráček a Marcel Kabát. Portál, Praha

Nelson, Robin

2013 „Entwicklung der Geschichte. Vom Fernsehspiel zur Hypermedia TV Narrative“. In: Susanne Eichner – Lothar Mikos – Rainer Winter (eds.), *Transnationale Serienkultur. Theorie, Ästhetik, Narration und Rezeption neuer Fernsehserien*, Springer VS, Wiesbaden, s. 21–44

NFA

2012 *Český animovaný film / Czech Animated Film I. 1920–1945*. Národní filmový archiv, Praha

Opletalová, Veronika

2012 „Omezený prostor jako výzva. Pseudonarativní strategie v kreslených vtipech“. In: Martin Foret – Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek – Michal Jareš (eds.), *Studia komiksu: možnosti a perspektivy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, s. 217–234

Petersen, Robert S.

2011 *Comics, Manga, and Graphic Novels. A History of Graphic Narrative*. Praeger, Santa Barbara – Denver – Oxford

Prokůpek, Tomáš

2012a „Josef Lada a komiks“. In: Josef Lada, *Nezbedné komiksy. Obrázkové seriály z Humoristických listů 1908–1916*. Plus, Praha, s. 5–17

2012b „Boj o bublinu v českém a překladovém obrázkovém seriálu od 20. do počátku 40. let 20. století“. In: Martin Foret – Pavel Kořínek – Tomáš Prokůpek – Michal Jareš (eds.), *Studia komiksu: možnosti a perspektivy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, s. 175–199

Prokůpek, Tomáš – Kořínek, Pavel – Foret, Martin – Jareš, Michal

2014 *Dějiny československého komiksu 20. století*. Akropolis, Praha

Pustz, Matthew J.

1999 *Comic Book Culture. Fanboys and True Believers*. University Press of Mississippi, Jackson

- Richardson, Brian
2008 *Narrative Beginnings. Theories and Practices*. University of Nebraska Press, Lincoln – London
- Rifas, Leonard
2012 „Funny Animal Comics“ [encyklopedické heslo]. In: M. Keith Booker (ed.), *Encyclopedia of Comic Books and Graphic Novels*, Greenwood, Santa Barbara – Denver – Oxford, s. 234–242
- Robinson, Jerry
2011 *The Comics. An Illustrated History of Comic Strip Art* [revised and updated edition]. Dark Horse Books, Milwaukee
- Rosenkranz, Robert
2003 *Rebel Visions. The Underground Comix Revolution 1963–1975*. Fantagraphics Books, Seattle
- Rusek, Adam
2001 *Tarzan, Matolek i inni. Cykliczne historyjki obrazkowe w Polsce w latach 1919–1939*. Biblioteka Narodowa, Warszawa
- Ryan, Marie-Laure
2004 (ed.) *Narrative across Media*. University of Nebraska Press, Lincoln – London
2014 „Story/Worlds/Media. Tuning the Instruments of a Media Conscious Narratology“. In: Marie-Laure Ryan – Jan-Noël Thön, *Storyworlds across Media. Toward a Media-Conscious Narratology*, University of Nebraska Press, Lincoln – London, s. 25–49
- Ryan, Marie-Laure – Thon, Jan-Noël
2014 „Storyworlds across Media. Introduction“. In: tiž, *Storyworlds across Media. Toward a Media-Conscious Narratology*, University of Nebraska Press, Lincoln – London, s. 1–21
- Saraceni, Mario
2001 *Relatedness: Aspects of Textual Connectivity in Comics*. In: Jan Baetens (ed.), *The Graphic Novel*. Leuven University Press, Leuven
2003 *The Language of Comics*. Routledge, London – New York
- Schaschek, Sarah
2014 *Pornography and Seriality. The Culture of Producing Pleasure*. Palgrave Macmillan, New York
- Schilling Jr., Peter
2014 *Carl Barks' Duck. Average American*. Uncivilized Books, Minneapolis
- Schmitz-Emans, Monika
2012 *Literatur-Comics. Adaptationen und Transformationen der Weltliteratur*. De Gruyter, Berlin – Boston
- Schumer, Arlen
2012 „The Auteur Theory of Comics“ [digitální verbovizuální esej]. Dostupné na: <http://kirbymuseum.org/pubsandmerch/auteurtheory/> [cit. dne 2. 2. 2015]
- Silverstone, Roger
1981 *The Message of Television. Myth and Narrative in Contemporary Culture*. Heinemann Educational Books, London – Edinburgh – Melbourne – Auckland
- Stein, Daniel
2013 „Superhero Comics and the Authorizing Functions of the Comic Book Paratext“. In: Daniel Stein – Jan-Noël Thon (eds.), *From Comic Strips to Graphic Novels. Contributions to the Theory and History of Graphic Narrative*, Walter de Gruyter, Berlin – Boston, s. 155–189
- Švec, Štefan
2014 *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Nakladatelství Karolinum, Praha

Vondráček, Radim

2014 „Tematický repertoár české karikatury 19. století“. In: Roman Prahel – Radim Vondráček – Martin Sekera, *Karikatura a její příbuzní. Obrazový humor v českém prostředí 19. století*. Arbor vitae – Západočeská galerie v Plzni, Řevnice – Plzeň, s. 177–212

Walker, Brian

2002 *The Comics Since 1945*. Harry N. Abrams, New York

2004 *The Comics Before 1945*. Harry N. Abrams, New York

Wolk, Douglas

2007 *Reading Comics. How Graphic Novels Work and What They Mean*. Da Capo Press, Cambridge MA

Wright, Bradford W.

2003 [2001] *Comic Book Nation. The Transformation of Youth Culture in America* [extended edition]. The Johns Hopkins University Press, Baltimore

Wüllner, Daniel

2010 „Suspended in Mid-Month. Serialized Storytelling in Comics“. In: Joyce Goggin – Dan Hassler-Forest (eds.), *The Rise and Reason of Comics and Graphic Literature. Critical Essays on the Form*, McFarland, London, s. 42–54